

**Ocena dorobku naukowo-badawczego
i rozprawy habilitacyjnej Pani dr Zofii Kuźniewskiej
w związku z ubieganiem się o stopień naukowy
doktora habilitowanego nauk teologicznych**

1. Kwalifikacje naukowe habilitantki

Pani dr Zofia Hanna Kuźniewska uzyskała stopień magistra teologii na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie w 2000 roku. Stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie historii uzyskała na Wydziale Nauk Historycznych i Społecznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie 26 kwietnia 2004 roku na podstawie obrony pracy doktorskiej pt.: *Ustalenie granic pomiędzy diecezją plocką a włocławską na przestrzeni dziejów* (studium historyczno-źródłoznawcze). Promotorem tej rozprawy był ks. dr hab. Witold Kujawski, a recenzentami: prof. dr hab. Bohdan Ryszewski z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie i ks. prof. zw. dr hab. Józef Mandziuk z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W latach 2013-2015, studiowała teologię na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, gdzie w 2015 roku uzyskała licencjat nauk teologicznych w rozumieniu Konstytucji Apostolskiej *Sapientia Christiana*.

2. Ocena wartości dorobku naukowo-badawczego

Można uznać, że dorobek naukowy kandydatki do stopnia naukowego doktora habilitowanego jest znaczący: 5 książek (oprócz rozprawy habilitacyjnej, która zostanie oceniona osobno), z których każda ma charakter naukowy, choć zróżnicowany, co do poziomu naukowego. Spośród tych publikacji na pierwszym miejscu trzeba wymienić *Kościelne dzieje Dobrzyń nad Wisłą*, Płock 2014, 201 (recenzentami wydawniczymi byli: ks. prof. zw. dr hab. Józef Mandziuk, UKSW i ks. prof. dr hab. Anastazy Nadolny, UMK); następnie, *Z dziejów parafii św. Floriana w Proboszczowicach*, Proboszczowice 2013, s. 222; *Kościelne dzieje Kłobi Małej czyli Kłóbki*, Płock 2011, s. 231; *Z dawnych dziejów parafii w Chociszewie*, Płock 2012, s. 162; *Z dziejów parafii św. Stanisława Kostki w Płocku*, Płock

2013, s. 87. Oprócz wyżej wymienionych książek habilitanka opublikowała 20 artykułów naukowych w różnych czasopismach.

Po uzyskaniu stopnia doktora nauk teologicznych badania Zofii Kuźniewskiej koncentrują się wokół następujących nurtów badawczych:

2.1. Prace ukazujące historię Kościoła w diecezji płockiej i włocławskiej - z uwzględnieniem również czasów współczesnych. W tym nurcie habilitanka też ukazuje historię Kościoła w Polsce na przykładzie wybranych parafii i uświęconych tradycją miejsc. Do tej problematyki odnosi się pierwszy wydrukowany artykuł, pt.: *Kościół katolicki w Płocku w latach 1793-2003*, w: *Ziemia Zawkrzeńska*, t. 9, Mława 2005, s. 543-545. Tę problematykę pogłębiała i poszerzała autorka w kolejnych publikacjach: *Sąsiedztwo diecezji płockiej i włocławskiej oraz problemy z tym związane*, "Studia Włocławskie" 8(2005), s. 323-336; *Diecezja płocka i jej granice w czasach niewoli narodowej i w odrodzonej Polsce* w: *Ziemia Zawkrzeńska*, t. 11, Mława 2007, s. 17-27; *Granice diecezji płockiej w dokumentach Stolicy Apostolskiej*, w: *W mazowieckiej przestrzeni kulturowej*, Warszawa 2007, s. 17-32; *Sytuacja polityczna i jej wpływ na granice diecezji płockiej w XX wieku*, *Studia Mazowieckie*, Rok IV/X, Nr 3, 2008, s. 99-106; *Północno-wschodnia granica diecezji płockiej w przekroju historycznym*, w: *Mazowsze północne i jego sąsiedzi od średniowiecza do czasów współczesnych*, Ciechanów 2009, s. 91-104. 19; *Kościelne podziały administracyjne ziemi Dobrzyńskiej*, "Zapiski kujawsko-dobrzyńskie" 29(2014), s. 27-44.

2.2. W drugim obszarze badań znajdują się opracowania dotyczące wybranych organizacji państwowych i kościelnych oraz ich działalności. Tę problematykę odnajdujemy w następujących artykułach: *Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Ciechanowie i jej rola w kształceniu młodzieży*, w: *Możliwości i ograniczenia kształcenia ustawicznego. Studium monograficzne*, Płock 2008, s. 401-405; *Zespół Szkół Usług i Przedsiębiorczości im. Abpa A. J. Nowowiejskiego w Płocku*, w: *Płock od A do Z w tysiącletnich dziejach*, Płock 2010, s. 563-565; *Z dziejów opieki charytatywnej w diecezji kujawsko-pomorskiej. Szpitale wiejskie w dekanacie włocławskim*, "Studia włocławskie" 14(2012), s. 529-538; *Zakładanie i utrzymywanie szpitali kościelnych na Kujawach*, "Ateneum Kapłańskie" 163(2014), s. 332-334.

2.3. Trzeci krąg zainteresowań habilitantki dotyczy historii zakonów i zasłużonych, znanych osób. Tę problematykę poruszają następujące artykuły: *Benedyktyni w Płocku*, *Studia Mazowieckie*, Rok IV/X, Nr 4, 2008, s. 131-140; *Zakony Żeńskie w diecezji płockiej*, w: *Płock od A do Z w tysiącletnich dziejach*, Płock 2010, s. 552-554; *Kobiety ziemi płockiej w wojnie polsko-bolszewickiej*, w: „List do Pani” Nr 7/8:2011, s. 20-21; *Pamiętać o przodkach powinniśmy.... Wspomnienie o Adamie Bojanowskim*, w: „Notatki Płockie”, październik-

grudzień 2007, s. 19-22; *Działalność opiekuńczo-wychowawcza ks. Prał. dr Ignacego Leonarda Lasockiego*, w: *Ziemia Zawkrzeńska*, t. XV, Mława 2011, s. 27-36.

2.4. Kolejny kierunek badań habilitantki koncentrował się wokół poznawania i opisywania historycznych dziejów wybranych miejsc w Polsce: *Z dziejów Raciąża w Polsce niepodległej*, w: *Ziemia Zawkrzeńska*, t. 9, Mława 2005, s. 201-209; *Kościelne dzieje Kłobi Małej czyli Kłóbki*, Płock 2011, s. 231; *Z dawnych dziejów w Chociszewie*, Płock 2012, s. 162; *Z dziejów parafii Świętego Floriana w Proboszczewicach*, Płock 2013, s. 222; *Z dziejów parafii św. Stanisława Kostki w Płocku*, Płock 2013, s. 87; *Kościelne dzieje Dobrzyń nad Wisłą*, s. 201, Płock 2014; *Parafia św. Mikołaja w Gąbinie*, "Studia Płockie", t. 41(2013), s. 227-241.

2.5. W historyczne badania Zofii Kuźniewskiej wpisuje się też historiografia, wielowymiarowo powiązana z duchowością i wkładem błogosławionych i świętych w dzieje kultury regionalnej i kultury narodu polskiego.

3. Udział w sympozjach

O uznaniu prac naukowych p. Zofii Kuźniewskiej i jej kontakcie ze środowiskami naukowymi może świadczyć to, że wielokrotnie była zapraszana do czynnego udziału w sympozjach. Świadczą o tym jej referaty wygłoszone na sympozjach, które zostały także opublikowane. Do najważniejszych wystąpień sympozjalnych można zaliczyć: Referat wygłoszony w Instytucie Filologiczno-Historycznym w Mławie (18.01.2005 r.), pt: *Z dziejów Raciąża w Polsce niepodległej*, opublikowany w: *Ziemia Zawkrzeńska*, t. 9, Mława 2005, s. 201-209; Referat wygłoszony w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Ciechanowie (14.03.2006 r.), pt. *Granice diecezji płockiej w dokumentach Stolicy Apostolskiej*, opublikowany w: *W mazowieckiej przestrzeni kulturowej*, Warszawa 2007, s. 17-32; Referat wygłoszony w Towarzystwie Naukowym w Płocku (10.10.2007 r.), pt: *Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Ciechanowie i jej rola w kształceniu młodzieży*, opublikowany w: *Możliwości i ograniczenia kształcenia ustawicznego*. Studium monograficzne, Płock 2008, s. 401-405; Referat wygłoszony w Instytucie Filologiczno-Historycznym w Mławie, filii Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Ciechanowie (29.05.2007 r.), pt.: *Północno-wschodnia granica diecezji płockiej w przekroju historycznym*, opublikowany w: *Mazowsze północne i jego sąsiedzi od średniowiecza do czasów współczesnych*, Ciechanów 2009, s. 91-104; Referat wygłoszony w Towarzystwie Naukowym we Włocławku (19.04.2013 r.), pt.: *Kościelne podziały administracyjne ziemi Dobrzyńskiej*, publikowany w: "Zapiski kujawsko-dobrzyńskie" 29(2014), s. 27-44; Referat wygłoszony w Zespole Szkół im. Stanisława Staszica w Płocku (19.03.2012 r.), pt.: *Parafia św. Mikołaja w Gąbinie*, opublikowany w:

"Studia Płockie", t. 41(2013), s. 227-241. Pewnym brakiem w wypadku dzieł zbiorowych jest nie podanie redaktora lub redaktorów tych dzieł.

4. Zajęcia dydaktyczne

Dr Zofia Hanna Kuźniewska rozpoczęła pracę zawodową w Szkole Podstawowej Nr 17 w Płocku na stanowisku nauczyciela religii (1996-1997). Od 1997 roku kontynuowała pracę w Zespole Szkół Zawodowych Nr 6 w Płocku również na stanowisku nauczyciela religii (od 2007 r. szkoła zmieniła nazwę na Zespół Szkół Usług i Przedsiębiorczości im. Abpa Antoniego Juliana Nowowiejskiego; nazwa ta nadal obowiązuje). W międzyczasie od 1 października 2006 roku pracowała w Instytucie Filologiczno-Historycznym w Mławie należącym do Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Ciechanowie na stanowisku starszego wykładowcy, gdzie prowadziła następujące wykłady: nauki pomocnicze historii, archiwistyka, metodyka nauczania historii, dziedzictwo kulturowe regionu, regionalizm w Polsce i Europie; a także wykłady monograficzne: granice kościelne na Mazowszu. Z powodu likwidacji tego wydziału od 1 października 2008 roku została zwolniona. Od roku 2008 Pani Z. Kuźniewska pracuje w Zakładzie Doskonalenia Zawodowego w Płocku.

5. Ocena rozprawy habilitacyjnej

Uwieńczeniem dotychczasowych badań autorki jest rozprawa habilitacyjna pt.: *Działalność charytatywna w archidiakonatach kruszwickim i włocławskim diecezji kujawskiej i pomorskiej*, Włocławek 2015, s. 461 (recenzenci wydawniczy: ks. prof. zw. dr hab. Józef Mandziuk, UKSW i ks. dr hab. Józef Szymański, KUL).

Praca składa się z ośmiu rozdziałów. Ponieważ wszelkie wydarzenia historyczne, czy też dzieje poszczególnych instytucji, należy przedstawić w konkretnym miejscu i czasie oraz kontekście historycznym, dlatego pierwszy rozdział poświęcony diecezji kujawskiej i pomorskiej, której granice sięgały aż do morza bałtyckiego. Diecezja, nazywana najczęściej włocławską, ma - jak to ukazuje habilitantka - bardzo ciekawą i złożoną historię, przeszła tak wiele zmian granicznych, że pod względem jej dziejów jest bez wątpienia najbogatszą diecezją w Polsce.

Skrócony obraz działalności charytatywnej Kościoła Powszechnego i w Polsce, przedstawia drugi rozdział dysertacji. Tak jak ustrój administracyjny każdej diecezji był oparty na powszechnej praktyce Kościoła, tak i opieka nad potrzebującymi

pomocy opierała się na powszechnym ustawodawstwie w tym względzie. Autorka biorąc pod uwagę kryterium czasu, ukazuje, że w miarę terytorialnego rozwoju Kościoła, ewoluowały też jego struktury organizacyjno-administracyjne: ustanawiano przepisy, którymi miano się kierować w organizowaniu opieki charytatywnej. Tak, najpierw powstały przepisy ogólne Kościoła Powszechnego, a potem, w celu ich zastosowania w jednostkach administracyjnych, można powiedzieć w kościele lokalnym, synody legackie, prowincjalne, czy diecezjalne, ustalały dokładne przepisy jak ma wyglądać zorganizowana pomoc ubogim. Bardzo ważnymi okazały się listy pasterskie niektórych hierarchów Kościoła. W rzeczywistości polskiej, gdzie chrześcijaństwo rozwijało się dzięki inicjatywie pierwszych monarchów, a także i potem, oni także czuli się odpowiedzialnymi za tę dziedzinę społeczną i religijną, będąc często pierwszymi fundatorami przytułków, a nawet obrońcami pokrzywdzonych. Było nawet prawo, żeby przy każdej katedrze, a nawet innym kościele, także parafialnym, powstawały ksenodochia, czyli przytułki, gdzie dawano by opiekę biednym, chorym czy opuszczonym.

Kościół prowadzi swoją działalność w rzeczywistości ziemskiej, zaś taka sprawa, jak świadczenie konkretnej pomocy innym, nie tylko moralnej, ale także materialnej, wymaga odpowiednich warunków, a więc miejsca i utrzymania. Dlatego rozdział trzeci poświęcono sprawom uposażenia, a więc najpierw tym osobom, czy instytucjom, które fundowały nowe przytułki i jak prowadzono gospodarkę majątkiem szpitalnym.

Sprawa opieki charytatywnej nie obca była też biskupom wrocławskim, a także innym duchownym, najczęściej członkom kapituły katedralnej wrocławskiej, czy innym duchownym. Nie brakowało też przykładów starań przedstawicielom ówczesnej szlachty, czy bogatszego mieszczaństwa, aby zakładać przytułki. Powstawaniu, czyli genezie najdawniejszych przytułków w kujawskiej części diecezji, poświęcono rozdział czwarty.

Rozdział piąty poświęcony jest zabudowaniom szpitalnym, o których - jak pisze habilitantka - niewiele wiemy, ponieważ wizytatorzy tym się nie zajmowali, podając i to nie zawsze, ile było tzw. komór, przez co możemy rozumieć pomieszczenie sypialne. Była różnica w zabudowaniach szpitalnych na wsiach i w miastach. Na wsiach z reguły nie było kaplic, czy kościołów szpitalnych i za opiekę duszpasterską odpowiadał proboszcz. W miastach zazwyczaj obok zabudowań samego szpitala znajdował się kościół, czy kaplica, przy którym był prepozyt, zwany często po prostu

proboszczem, sprawujący nie tylko opiekę nad samą świątynią, ale czuwający nad zarządkiem szpitala i jego uposażeniem, naturalnie mając także przypisane do tego uposażenie, zwane prepozyturą. Ponieważ te prepozytury szpitalne były niekiedy bogate, dlatego prepozyci często traktowali to jako źródło uposażenia, nie interesując się samym szpitalem. Naturalnie było to nadużyciem. To ciekawe, a raczej smutne, że więcej miejsca w opisach wizytacyjnych poświęcano samym kaplicom szpitalnym, ich wyposażeniem i uposażeniem prepozyta, aniżeli tym, co najistotniejsze, podopiecznym. Ile i gdzie znajdowały się świątynie szpitalne w miastach ukazano w specjalnej tabeli.

Warunkom panującym w przytułkach poświęcono rozdział szósty. Właściwie były one bardzo zróżnicowane i prawie, że niemożliwe do odtworzenia. Co najwyżej można określić gdzie były one, ile miały pomieszczeń oraz ilu pensjonariuszy w nich przebywało, co dla obydwóch archidiakonatów kujawskich zobrazowano w specjalnej tabeli.

Ostatnie dwa rozdziały są dla pracy najważniejszymi, ponieważ po przedstawieniu pewnych uogólnień, dokonaniu swego rodzaju syntezy badań, pokazano dokładniej, jak omawiane w dysertacji zakłady dobroczynne, rozmaitej wielkości, różnego uposażenia i wyposażenia, były rozmieszczone na Kujawach, w obydwóch archidiakonatach kujawskich, diecezji kujawskiej i pomorskiej.

Wnikliwa analiza źródeł archiwalnych: swoimi badaniami autorka objęła 126 parafii w dwóch archidiakonatach kujawskich; w archidiakonacie kruszwickim 52, zaś we włocławskim 74 parafie, pozwoliła habilitance wydobyć bardzo istotne zagadnienia odnoszące się do problemu podjętego w dysertacji. Zofia Kuźniewska, między innymi, zwróciła współczesnemu człowiekowi uwagę na to, że dawniej była większa świadomość społeczna ciężącego obowiązku świadczenia pomocy bliźniemu i nie omijało to żadnego z ówczesnych stanów, począwszy od dworu monarszego, przez możnowładztwo - szlachtę czy kmieci - wyższe duchowieństwo, duchowieństwo parafialne i wiernych. Pamiętać o tym musieli także mieszczanie, wśród których znajdowało się coraz więcej ludzi majątnych. Zawsze motywem świadczenia dobroczynności była wiara. A jednak mało wiemy o tym, jak wyglądało po wsiach czy małych miasteczkach.

Pracę napisała zgodnie z zasadami pisania prac naukowych z historii, opierając się głównie na źródłach archiwalnych, w pierwszym rzędzie na protokołach wizytacji kanonicznych parafii, bo to właściwie jedyne zachowane źródło poświęcające,

niestety niekiedy tylko marginalnie, nieco miejsca funkcjonowaniu samego przytułku. Autorka wykazała w pracy, że z różnych powodów nie dysponujemy kompletem, relacji ze stanu parafii, bo część protokołów w następstwie niekorzystnych wydarzeń uległa rozproszeniu, część zaginęła, a w wielu przypadkach, mając nowe opisy, dawnymi mniej się interesowano i nie zawsze zabezpieczono. Dlatego habilitanka uważa, że podana przez nią liczba przytułków jest raczej zaniżona, bo w rzeczywistości powinno być ich więcej. Dotyczy to zwłaszcza przytułków parafialnych.

Praca porusza te same wątki w różnych rozdziałach, wynikiem czego są pewne powtórzenia, co z punktu widzenia metodycznego jest nieuniknione - wówczas mielibyśmy daleko idące skróty, który byłyby niezrozumiałe dla czytelników nie wtajemniczonych w podjętą problematykę.

Praca Zofii Kuźniewskiej, na tle dotychczasowej literatury, poszerza wiedzę o działalności charytatywnej w jednej z najstarszych diecezji polskich. Należy ufać, że zachęci młodych historyków do podejmowania dalszych, analogicznych badań poznawczych, nad dziejami opieki charytatywnej w diecezjach polskich. Analizując wnikliwie i obiektywnie treść pracy dochodzimy do wniosku, że współczesne zainteresowanie Kościoła działalnością charytatywną, realizowane przez kościelne dzieło Caritas, to nie wchodzenie, jak to niektórzy próbują sądzić, w kompetencję państwa, ale jest powrotem do korzeni, do tego, do czego wzywa Ewangelia i co pozostaje zawsze jedną z misji Kościoła.

6. Wnioski końcowe

Wnikliwa analiza dorobku naukowego Dr Zofii Kuźniewskiej, przekonała recenzenta o ich wysokim poziomie metodologicznym i merytorycznym. Dorobek ten sprawia wrażenie przemyślanej i konsekwentnie realizowanej drogi naukowej i jest przykładem rzetelnej pracy badawczej. W podejściu do badań widać u habilitantki dociekliwość i głębię wnikania w problemy badawcze. W miarę upływu czasu widać u Niej przemyślane metodycznie uzupełnianie podejmowanych zainteresowań, jak również dokonywanie coraz wnikliwszej analizy materiału źródłowego, co pozwala jej na coraz dojrzsze i coraz trafniejsze wyprowadzanie wniosków. Widać też w sposobie postępowania naukowego Zofii Kuźniewskiej coraz większą odwagę zaznaczającą się w krytycznym podejściu do podejmowanych zagadnień oraz w stawianiu postulatów na przyszłość.

Zgodnie z *Ustawą o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki*, Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, stwierdzam, że Autorka recenzowanego dorobku naukowego rozprawy habilitacyjnej, spełnia wymogi stawiane kandydatom ubiegającym się o o ten stopień naukowy. W publikacjach i działalności naukowej habilitantka wykazuje się w pełni satysfakcjonującą wiedzą teoretyczną, a także umiejętnością samodzielnego prowadzenia badań naukowych.

Na podstawie pozytywnej oceny rozprawy habilitacyjnej i dorobku naukowego, po uzyskaniu stopnia doktora, występuję do Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, z wnioskiem o dopuszczenie dr Zofii Kuźniewskiej do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Toruń, 28. 12. 2015 r.

Ks. prof. zw. dr hab. Ireneusz Werbiński

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu